

ВДОСКОНАЛЕННЯ ВИКЛАДАННЯ ОБЛІКОВИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Данилюк І.В., Петрук Л.Х. (м. Тернопіль)

Основне завдання вищої освіти полягає у формуванні творчої особистості, індивідуальності фахівця, здатного до подальшого самовдосконалення, самоосвіти, інноваційного підходу, а тому головним завданням вузівського викладача є не лише донесення знань конкретного предмету, а й оволодіння педагогічністю.

Відомо, що відношення до викладача студент переносить на предмет, що вивчається, при цьому репутація педагога, що склалася, виправляється у край повільно, іноді роками, хоча втратити його можна за один семестр. Ось чому важливою для викладача його педагогічна культура, конструктивні, організаторські і комунікативні уміння. Встановлено, що у професорів і доцентів найбільш сформовані конструктивні навички (планування і композиція матеріалу, постановка завдань), частково організаторські. З комунікативними – гірше (діють поведінкові стереотипи). Асистенти в меншій мірі володіють конструктивними і організаторськими уміннями (так, вони не завжди можуть організувати самостійну роботу студентів), але, адекватніше сприймають студентську аудиторію (відчувається менша вікова дистанція), при цьому спілкування не тотожне комунікації. Зміст комунікації – обмін інформацією; спілкування – ширше, воно включає комунікацію. Спілкування ґрунтується на зв'язках між людьми в результаті якого здійснюється вплив однієї особи на іншу (або взаємовплив).

Класифікація може бути двох видів - безпосереднє і опосередковане, яке реалізується за допомогою такого інструментарію (книга, як досвід поколінь; технічні засоби: телебачення, радіо, ЕОМ, тощо). У практичному аспекті спілкування диференціюється на формальне і неформальне.

Формальне спілкування обумовлене соціальними функціями і тоді замість знань особи оперують знанням своєї соціальної ролі (продавець – покупець, викладач – студент). Норми спілкування виробляються суспільством, і партнери чекають один від одного певних дій, обумовлених соціальною роллю, а особові характеристики на залишається на задньому плані.

На перехід від спілкування формального до неформального (і навпаки) впливає навіть взаємне місце розташування при спілкуванні:

- за столом поруч - сприяє співпраці, спільній роботі;
- по діагоналі через кут столу – налаштовує на досить невимушену бесіду;
- обличчям до обличчя, через стіл – підсилює напруженість і взаємоконтроль.

За нашими спостереженнями, студенти більш за все цінують в лекторові:

- 1) зацікавленість в успіхах студентів;
- 2) педагогічну майстерність;
- 3) ерудицію, знання предмету.

Прикро, коли викладач, знайшовши «шпаргалку», або «засипавши» студента на екзамені радіє з цього приводу. Блискучий педагог професор Н.І. Гальперін сказав, що такого роду викладачі «не представляють соціального інтересу, лише клінічний».

Що стосується лекції, то її традиційна форма як засіб передачі знань й організація пізнавальної діяльності слухачів потребує певного переосмислення. Ця складна і багатогранна функція вже давно є предметом особливої уваги і передбачає, насамперед, спрямованість навчального процесу на максимальний розвиток здібностей особи, врахування її пізнавальних можливостей, мотивів, орієнтирів та створення сприятливих психологічних умов для співпраці викладача і студентів, перетворення студента з об'єкта навчального впливу на суб'єкт активного творчого процесу.

Першим кроком до впровадження продуктивно-пошукового навчального типу лекції може стати надання їй двостороннього, діалогового, інтерактивного характеру. Діалог може відбуватися між викладачем і аудиторією і мати вигляд полеміки лектора із

самим собою чи уявним опонентом, коли він розкриває перед слухачами шлях пошуку істини, супроводжуючи свій виклад запитаннями типу "З чого необхідно почати?", "Чому?", "На якій підставі?", "Звідки це випливає?".

Викладач ініціює інтерактивну взаємодію в аудиторії у випадках, коли ставить перед аудиторією конкретне запитання, яке спонукає слухачів до продукування і співставлення різних варіантів відповідей й обміну ними; демонструє шлях пошуку істини через серію логічних операцій, які мотивують слухачів до співпраці; хоче почути думку аудиторії з приводу певних змістовних чи процесуальних елементів лекції; пропонує для обговорення проблемну ситуацію; організовує дебати з приводу висловленого; встановлює зворотній зв'язок з аудиторією з метою оцінки лекції, відзначення в ній позитивних і негативних моментів тощо.

Одним із шляхів стимулювання активності аудиторії є спрямування її на пошукову діяльність, формування у неї досвіду творчої інтелектуальної праці, за допомогою багатоцільового використання запитань у ході лекції.

Запитання, з якими лектор звертається до аудиторії в ході лекції, можуть відкривати перед слухачами історичний шлях пошуку істини, ставити їх у реальні умови наукового дослідження, спонукати до самостійного генерування ідей на основі отриманих знань і досвіду.

Доречно включити запитання, які розривають зміст теми і які наводять в опорній інформації до лекції, яка роздається слухачам заздалегідь перед лекцією у вигляді друкованої основи або проектується на екран. Слухачі отримують напрям руху думки і схему для структурування своїх записів під час лекції. Така схема може виконувати функцію орієнтира при опрацюванні літератури.

Використання запитань для слухачів, як важливий навчальний моменту, лектору необхідно:

- пояснити аудиторії своє ставлення до запитань і своїми діями та поведінкою підтримувати це твердження;
- відводити час на формування запитань, наприклад, після розгляду чергового питання з плану лекції чи наприкінці лекції;

- дати слухачам можливість переконатися, що їх запитання не здаються безглуздими найближчим сусідам по столу, перш ніж вони оголосять їх публічно;

- попросити кожного сформулювати по одному запитанню, щоб уникнути упередженого ставлення аудиторії до тих, хто ставить запитання.

Один із шляхів активізації навчального лекційного процесу є візуалізація структурної побудови матеріалу лекції таким чином, щоб слухачі змогли сприйняти його як частину цілого навчального курсу, узагальнити, зрозуміти яке місце цей матеріал займає у системі отриманих раніше знань і як він співвідноситься з попереднім.

Можна стверджувати, що кожна лекція має імпліцитну структуру: усі розділи лекції знаходяться між собою у певному логічному зв'язку, послідовність викладу лектором окремих пунктів також зумовлена певними причинами. Однак ця обставина не означає, що структура лекції не потребує експліцитного вираження. Значно розвантажить лектора, і слухачів від механічної роботи і зекономити час для осмислення і обговорення лекційного матеріалу допоможе раціональне структурування студентських записів з допомогою використання друкованих роздаткових матеріалів, та проєкційних технічних засобів для їх демонстрації. Такі роздаткові матеріали можуть містити стисло викладену опорну інформацію до лекції або окремих її частин.

Іноді виявляється, що і проблемно сформульованої теми лекції, і структурування її змісту може бути недостатньо для того, щоб слухачі зрозуміли, чого саме вони повинні навчитися в результаті прослуханої лекції. Одним із шляхів подолання цього утруднення є формування на початку лекції її цілей і завдання. Бажання досягнути поставлених цілей само по собі стимулює відповідне структурування слухачами лекційного матеріалу. Для цього лектор може таким чином спрямувати роботу студентів: "Наприкінці лекції Ви повинні знати (розуміти) вміти застосовувати (проаналізувати), оцінити". Студенти не можуть самостійно виділити основний матеріал курсу, тому лектор повинен вказувати, які основні питання необхідно засвоїти, а запам'ятовування головного змісту полегшує зберігання в пам'яті й другорядних деталей [7, с. 306]. Зміст навчального матеріалу можна значно

глибше розкрити при використанні наочних схем, класифікаційних графіків і макетів, розрахункових формулярів, демонстрації оргтехніки та ін.

Принципово важливим для підвищення результативності лекції є встановлення зворотного зв'язку з аудиторією з метою визначення того, наскільки добре слухачі зрозуміли матеріал, що їм здалося найбільш цікавим, що викликало найбільші утруднення тощо.

У процесі навчання акцент роблять на самостійній роботі, яка являє собою процес закріплення та тренування, вироблення вмінь та навичок. Самостійна робота виступає засобом розвитку творчих здібностей та професійного мислення, уміння орієнтуватися в теорії і практичних ситуаціях, ставити і самостійно вирішувати теоретичні та практичні завдання [3, 4].

Самостійність у здобутті знань з облікових дисциплін передбачає оволодіння складними вміннями і навичками бачити зміст та мету роботи, організовувати власну самоосвіту, вміння по-новому підходити до вирішуваних питань, пізнавальну і розумову активність, самостійність і здатність до творчості.

Література:

1. Жихор Е.Б. Сучасні підходи до викладання бухгалтерського обліку / Сучасні проблеми педагогіки. IV науково-практична конференція. Е.Б. Жихор – К.: ХДЕУ, 1999. – С. 306.
2. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. /В.П. Беспалько – М.: Педагогика, 1989. – 190 с.
3. Буряк В. Керування самостійною роботою студентів В. Буряк // Вища школа. – 2001. – № 4–5. – С. 48–52.